

УДК 784.1.087.68.071.2.03(477.83/.86)"194"(09)

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vas.27.2025.83-92>

ДИРИГЕНТ НЕСТОР ГОРОДОВЕНКО ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА ЛЬВОВА (до 140-річчя від дня народження митця)

Анастасія ПАТЕР

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5712-1215>

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра музикознавства та хорового мистецтва,
вул. Валова, 18, Львів, Україна, 79008
e-mail: anastasiya.pater@lnu.edu.ua*

Розглянуто львівський період творчої діяльності диригента Нестора Городовенка (1943–1944), який залишив помітний слід у хоровій культурі Львова та Галичини. Основну увагу зосереджено на трансформаціях українського хорового мистецтва в умовах окупації та військово-історичних викликів, а також на ролі Н. Городовенка як носія Київської хорової традиції, який поєднував національний дух із європейською інтерпретацією.

Висвітлено передумови та історію створення Українського національного хору ім. Миколи Леонтовича наприкінці 1943 р. під орудою Н. Городовенка, процес формування колективу, його репертуарну політику та інтонаційні особливості виконання різноманітних за жанровою спрямованістю хорових творів. Аналіз проведено через призму архівних джерел та періодичної преси того часу, в яких зазначено дисципліну колективу, ансамблеву єдність, інтонаційну чистоту та динамічні нюанси виконання. Роль Львова як культурного ландшафту відображено через взаємодію диригента з львівськими митцями та інтерпретацію хорової творчості галицьких композиторів С. Людкевича, Ф. Колесси і М. Колесси. Представлення колективом ім. М. Леонтовича кращих зразків хорової класики композиторів Наддніпрянської України М. Лисенка, К. Стеценка та хорових мініатюр і обробок народних пісень В. Ступницького, А. Гнатишина, П. Козицького вплинуло на формування диригентсько-виконавського стилю львівських диригентів того часу та їх послідовників. Систематизація біографічних фактів, аналіз репертуару та стилю диригування Н. Городовенка, розгляд впливів Київської хорової школи дадуть змогу окреслити шляхи подальших досліджень з історії українського хорового виконавства.

Ключові слова: диригент, хорове мистецтво, Львів, Нестор Городовенко, Український національний хор ім. М. Леонтовича.

Постановка проблеми. Проблема дослідження полягає в тому, щоб зрозуміти, як львівський період творчої діяльності Нестора Городовенка (1943–1944) слугував локальним виявом київської хорової традиції в умовах окупації та кризових соціокультурних реалій. Виокремлення цього етапу як самостійного феномену дає змогу з'ясувати, якою мірою мистецька діяльність диригента мала універсальний характер впливу на українське хорове виконавство, чи була

специфічним локальним явищем культурного життя Львова. Водночас важливим є аналіз репертуару та інтонаційної практики колективу під орудою Н. Городовенка.

Аналіз попередніх досліджень. Творча діяльність Н. Городовенка є предметом наукових досліджень багатьох музикознавців. У працях В. Завітневича [5], Г. Шибанова [18] висвітлено життєтворчість митця та його роль в розвитку хорового мистецтва України. Аналіз виконавсько-стильових засад творчості диригента проведено в дослідженнях Г. Карась [7] та Л. Турчак [17]. Проте в сучасних дослідженнях питання перебування Н. Городовенка у Львові розглянуто фрагментарно, однак пропонувано цілісну реконструкцію його впливу на формування українського хорового виконавства та на хорову культуру Львова зокрема. [17]. Основними джерелами, з яких отримують відомості про передеміграційний львівський період творчості Н. Городовенка та Хору ім. М. Леонтовича, є рецензії та критичні відгуки в періодиці [1, 3, 4, 10, 13, 14], а також література публіцистичного та мемуарного характеру [11, 16].

Мета статті полягає в систематизації львівського періоду творчої діяльності Н. Городовенка як самостійного феномену українського хорового виконавства з акцентом на репертуарні та стилістичні особливості в контексті Київської хорової школи. Дослідження спрямоване на визначення впливів художнього почерку диригента в розвитку хорового виконавства Галичини та на окреслення перспектив у подальших розвідках.

Виклад основного матеріалу. Нестор Городовенко увійшов в історію українського хорового мистецтва насамперед як перший диригент Національної заслуженої академічної капели України “Думка”. Плекаючи хорові традиції, закладені Миколою Лисенком, Н. Городовенко спільно з О. Кошицем став співтворцем Київської хорової школи. Музикознавиця Г. Карась слушно зазначає, що “митці вписали свої імена в літопис не лише українського, а й світового хорового мистецтва” [7, с. 321].

Створення “Думки” та діяльність капели під орудою Н. Городовенка. Приїхавши з Полтавщини до Києва 1917 р., Н. Городовенко спершу керує студентським хором Університету св. Володимира. В цей час завідувач музично-хорової секції Дніпросоюзу К. Стеценко активно брав участь у створенні Першої і Другої мандрівних капел. У 1919 р. Н. Городовенку доручили очолити Першу мандрівну капелу (майбутню “Думку”), з якою незабаром виїхав у концертну подорож Україною. Під час їхнього повернення Київ уже захопили більшовики. Наступного року Н. Городовенко переводить основний склад Першої мандрівної капели у Державну українську мандрівну капелу, від початкових літер якої і походить сучасна назва хору. Тоді в складі хору було 45 співаків. Велика творча і гастрольно-концертна діяльність капели під керівництвом диригента розпочалася з літа 1920 р. і тривала до 1938 р. Про інтенсивність праці диригента свідчить факт, що за перші три роки він з капелою виступив з концертами 400 разів. Митець налагодив творчу співпрацю з відомими композиторами та співаками: М. Вериківським, Л. Ревуцьким, Б. Лятошинським, І. Козловським та ін. Діяльність “Думки” відобразила динаміку подальших естетико-художніх перетворень української хорової культури в умовах тогочасної епохи.

З 30-х років ХХ ст. через руйнівні процеси відбувався вплив на структуру самого мистецтва. Водночас із активізацією культурного процесу, створенням

мистецьких комітетів, установ та товариств, до яких залучалася значна кількість аматорів, було поступово відділено церкву від держави, а відповідно – невіддільний від неї пласт церковної хорової музики. Починають втрачатися основи духовної естетики хорового виконавства, сутнісним компонентом яких був спів без супроводу. Такий суперечливий процес розвитку тодішньої української культури відображає діяльність “Думки”, першочерговим завданням якої було поширення “революційного репертуару” [6].

Незважаючи на складні умови, в яких відбувався процес діяльності капели, програми концертів все ж були проникнуті національно-пісненим духом. Н. Городовенко намагався утримати художню якість хорового співу. Розпочалася кропітка робота над формуванням і розширенням репертуару із залученням світських творів українських композиторів М. Лисенка, К. Стеценка, М. Леонтовича, П. Козицького та представників європейської духовної музики Й. С. Баха, Г. Ф. Генделя, Й. Гайдна (“Пори року”), М. Равеля, К. Дебюсі, Д. Верді (“Реквієм”, 1934). Н. Городовенку належить першопрочитання в Україні багатьох творів світової класики та піднесення колективу до рівня європейських капел того часу. Завдяки гармонійному поєднанню класичного європейського і вітчизняного репертуару Н. Городовенко зберіг і розвинув виконавську майстерність колективу. Звучанню його хору властиві єдність унісонів, вивірений ансамбль, інтонаційна чистота, максимально образна сфера та тонке відчуття стилю. В одній з рецензій на виступ хору Н. Городовенка зазначено особливу дисципліну колективу, надзвичайну мобільність реакції виконавців на жести диригента. Захоплення критика викликає бездоганний стрій та динамічні нюансування капели, ідеально вивірене ансамблювання у всіх партіях, вільна артикуляція і чітка дикція, за відносно невеликого складу (50 співаків) “звучність надзвичайно насичена і вкрай динамічна”, а також зазначено, що основною властивістю “Думки” є природний, “виключно чуттєвий, тонкий підхід до самого задуму пісні, до її зерна” [9].

У 1929 р. відбулась перша закордонна поїздка капели до Франції. Як згадував сам диригент, “для закордонних відвідувачів Києва треба було тримати таку мистецьку одиницю як «Думка», бо вона була своєрідним доказом «квітучої України». В цих умовах «більшовицької дійсності»... мала можливості плекати, берегти та ширити пісенну творчість українського народу” [8]. Під час гастролей на концерти до Парижа спеціально приїжджає О. Кошиць, який на той час уже перебував за кордоном. Він зустрічає хор на вокзалі і виголошує зворушливу промову, яку завершує так: “Хай же борозна, яку мені пощастило вперше провести українським плугом по світовому музичному полю, стане для вас, мої товариші співаки, широким, тріумфальним шляхом” [18, с. 89]. Справді, цей шлях став тріумфальний. На першому концерті були присутні М. Равель, О. Кошиць та інші композитори. О. Кошиць високо оцінив виступ капели: “Склад хору вражає своїм багатством і пишністю. Загальний звук хору імponує, є гучний і яскравий. Над усім почувається творча рука диригента, який знає, чого хоче, і свідомо працює в межах своєї натури” [18, с. 101]. О. Кошиць і Н. Городовенко мали особисту зустріч і всю ніч говорили про Україну та біду, яка насувалася на неї з початком сталінських репресій. Прощалися видатні диригенти зі сльозами на очах, немов би знали, що вже ніколи не зустрінуться.

Виступ “Думки” 1936 р. в рамках Декади українського мистецтва в Москві, на якому був присутній Й. Сталін, спричинив звільнення Н. Городовенка з капели. Відомий диригент посмів поскаржитися “хазяїну”, що капелі не дозволяють співати духовних творів. Сталін іронічно відповів: “А ви їх співайте без слів” [18, с. 110]. Зловісного 1937-го Н. Городовенка було звільнено і приречено на вигнання, а капелу також “репресували”, вилучивши з її репертуару національну хорову класику.

Під час війни Н. Городовенко з колишніх співаків “Думки” та інших хорових колективів, що залишилися у Києві, створює “Українську національну хорову капелу”. Очолює капелу він і П. Гончаров. В співі колективу було поєднане досконале ансамблеве звучання і риси храмової хорової органіки, майстром досягнення якої був П. Гончаров, та з відчуттям емоційної виразності народної пісні Н. Городовенка. Артисти концертували та виступали на радіо з творами Д. Бортнянського, М. Березовського та А. Веделя, а також обробками українських народних пісень. Так у спільному творчому тандемі митці досягли зв’язку духовного і народного. Прощальний концерт капели відбувся в серпні 1943 р. на сцені оперного театру. У його програмі було дванадцять найкращих духовних творів Д. Бортнянського.

Городовенко Н. і Український національний хор імені Миколи Леонтовича. У листопаді 1943 р. Н. Городовенко приїжджає до Львова. Хоч у це час Львів був окупований німцями, проте культурне і мистецьке життя вирізнялось розмаїттям. Про забезпечення і захист українського населення дбала створена в липні 1941 р. Українська національна рада на чолі з Костем Левицьким. А після його смерті українською інтелігенцією заопікувався митрополит Андрей Шептицький, який в надзвичайно складних умовах воєнного часу і посилення німецького терору, завдяки своїм дипломатичним якостям і авторитету, умів захистити українців Галичини.

Напередодні приїзду Н. Городовенка до Львова у місті відбулося декілька знакових культурно-мистецьких подій, зокрема святкування 1942 р. 100-річчя від дня народження М. Лисенка, до відзначення якого залучили кращі мистецькі сили міста, та друга не менш вагома подія влітку 1943 р. – конкурс хорів Галичини, організований Інститутом народної творчості. Фінальний виступ мішаного хору під керівництвом директора інституту о. Северина Сапуна відбувся перед кафедральним собором св. Юра в присутності Митрополита.

З ініціативи Інституту народної творчості у листопаді 1943 р. було створено Український національний хор, якому присвоїли ім’я М. Леонтовича. Очолити колектив запрошують Н. Городовенка. Диригент залучив до хору насамперед співаків, які приїхали з ним із Києва, решту хористів добирав із обдарованої творчої молоді і професійних виконавців. Адміністратором колективу став Микола Кульчицький. Звістка про приїзд ушанованого диригента швидко облетіла місто. Музична громадськість пам’ятала його приїзд 1940 р. з Ансамблем пісні і танцю та його прекрасне виконання українських народних пісень. За короткий проміжок часу Городовенкові вдалося зібрати в хорі аж 70 співаків з різних регіонів України.

Уже на початку функціонування Хору ім. М. Леонтовича відбулося три його концертні програми у Львівському оперному театрі. Перший концерт хору

відбувся 27 грудня 1943 р. на сцені опери перед переповненою глядачами залюю. Програма концерту складалася з двох частин: у першій звучали частини кантати М. Лисенка “Б’ють пороги”, фінал кантати “Радуйся, ниво непополитая” – “Оживуть степи, озера”, кантата К. Стеценка “Шевченкові” та ін.; у другій частині – обробки народних, історичних пісень. На закінчення концерту у виконанні хору прозвучав твір К. Стеценка “Україно-Мати!” Цією піснею Городовенко не диригував, він дав знак піаністові повернутися до публіки, а артисти хору почали співати. Відомі митці, зокрема Микола Колесса та Макар Сушко, були щиро захоплені вмінням Н. Городовенка за короткий проміжок часу досягти такого високого художнього рівня. Як зазначає Г. Шибанов у своїй книзі про життєвий і творчий шлях диригента, це був особливо емоційний момент, люди не стримували сліз і оплескам не було меж [18, с. 135].

Згаданий концерт став поштовхом до творчих взаємин диригента з львівськими композиторами і культурними діячами. На репетиції колективу та наступні концерти приходили С. Людкевич та М. Колесса. Коли хор під час репетиції заспівав стрілецьку пісню “Ой у лузі червона калина” С. Людкевича, автор захоплено промовив: “Несторе, ти краще заспівав, ніж я написав!” [18, с. 135]. Тоді композитор подарував Н. Городовенкові щойно скомпонований ним твір “Чи ми зійдемося знов” на слова Т. Шевченка. На одному з концертів хору ім. М. Леонтовича, який також з великим успіхом відбувся у залі колишнього Вищого музичного інституту імені М. Лисенка, побував композитор М. Колесса. Згодом відбулася їхня зустріч у приміщенні капели “Трембіта”, під час якої композитор дав деякі поради Городовенкові щодо деталей виконання обробки пісні “Ой чие то сіно”.

21 лютого 1944 р. на сцені Оперного театру вкотре відбувся концерт хору, в програмі якого переважали нові пісні, які не звучали під час попереднього виступу: низка творів в обробці чи гармонізації українських композиторів: “Жала Улянка шовкову траву”, “Про Нечая” О. Кошиця, “Чорноморець”, П. Демуцького, “Дударик” М. Леонтовича, а також галицьких композиторів, зокрема “Загуляла та лимериха” М. Колесси та “Ой у лузі червона калина” С. Людкевича [4]. В рецензії на цей концерт С. Людкевич зазначив, що, незважаючи на брак цілісності в побудові концертної програми, Городовенкові вдалося відтворити в піснях різного характеру і жанру усю палітру технічних і колористичних можливостей та засобів хорового виконавства. З одного боку, “тонко мережати та рафіновано шліфувати мініатюри Леонтовича”, передаючи “пастельну гармоніку ніжних ліричних жанрів”, з іншого – подати народну емісію голосу чи добути “одчайдушні ритми та виклики козаків Залізняка та Нечая” [14, с. 626].

8 липня 1944 р. в залі Інституту народної творчості хор представив “Вечорниці” П. Ніщинського до п’єси “Назар Стодоля”. Рецензент С. Людкевич зауважує, що хор, подаючи “Вечорниці”, наближався під час виконання до справжнього фольклору, його “темброве офарблення” відповідало драматургічному розвитку п’єси, а особливо образно і барвисто було відображено сцену гадання. В другому відділі програми, серед низки пісень в обробці К. Стеценка, М. Леонтовича, С. Людкевича, відомих з попередніх концертів, виконано нові пісні “Пряля” та “Ой у полі криниченька” М. Леонтовича, “Коли б уже вечір” П. Демуцького та “Засяло сонце золоте” І. Недільського. В дописі

зазначено, що хор у перших трьох піснях розкрив глибокий ліризм і задушевність, а остання прозвучала напружено та емоційно-яскраво, передаючи войовничі мотиви пісні [13].

27 грудня 1943 р. в рамках святкування “Дня української культури” хор ім. М. Леонтовича репрезентував один з вечорів українського мистецтва, в якому було представлено українську народну пісню. Перед концертом В. Барвінський виступив із вступним словом про історичний шлях розвитку нашої пісні, яка здобула велику славу в усьому світі. Хор у складі 35-ти співаків, розпочав концерт пісню Я. Степового “Для всіх ти мертва і смішна” на слова Олександра Олеся. Серед двох десятків творів у програмі було продемонстровано пісні Наддніпрянщини в обробці М. Леонтовича, М. Лисенка, П. Демуцького, П. Козицького, Я. Степового та Н. Городовенка. Для багатьох слухачів це був новий слухацьких досвід, оскільки деякі пісні вони почули вперше. Особливий успіх мали пісні “Ой колись була розкіш воля”, “Ой горе тій чайці”, “Чорноморець”, “Ой коляда, колядниця” та “Щедрик” [3].

У репертуарній палітрі хору імені М. Леонтовича були й духовні твори – колядки, щедрівки, канти та співи Літургії. Зокрема, у січні 1944 р. у Львові різдвяна програма Хору ім. М. Леонтовича складалася з обробок колядок М. Лисенка, С. Людкевича, В. Ступницького, Ф. Колесси, А. Гнатишина, П. Козицького. В концертах звучали “Дума про Почаївську божу Матір” М. Леонтовича та “Боже великий, єдиний” М. Лисенка, якими переважно завершувалися виступи хору, викликаючи у слухачів глибоко емоційне піднесення, що засвідчує рефлексія на один з концертів: “всі, різні за віком і станом, приявні, злились у монолітну масу, що одне думала і відчувала. Не обійшлося, розуміється, у декого без сліз” [15].

У тогочасній пресі знаходимо відомості про концертні виступи хору, а також деякі критичні оцінки щодо якості виконання. Зокрема, звучання Хору ім. Леонтовича дивувало своєю організованістю, вишколеністю і зіспіваністю [10], справляло неабияке естетичне враження, оскільки в інтерпретації Городовенка пісня набирала “природної соковитости, мальовничости та мелодійности” [2]. Самі заголовки й дописи є свідченням щирого пієтету до особи диригента та його високомистецьких виступів. Наприклад, М. Кульчицький у публікації “Тріумф Нестора Городовенка!” згадує про незабутні враження від одного з концертів. Після концерту, який відбувся на початку березня 1944 р., М. Василенко в газеті “Нова Україна” під гаслом “Визначний талант мистецтва” написав: “З почуттям гордоців і глибокого вдовolenня слухаєм мистецьке виконання українських пісень хороваю капельюю з її талановитим керівником і диригентом” [1].

Крім концертних виступів у Львові, в діяльності хору було передбачено культурно-просвітницьку працю у навколишніх селах і містечках. Маючи постійну базу в с. Сушиця Рикова, артисти хору виїжджали з концертами в Стрільбичі, Бусовиська та Турку на Самбірщині, в Старий Самбір і Самбір. Крім традиційних концертів народних пісень, які постійно поповнювалися новим репертуаром, хор брав участь у Службах Божих в церквах с. Сушиці, Самборі і Турці [12].

Львів для Н. Городовенка став не лише помостом для концертно-виконавської діяльності, а й середовищем для мистецького спілкування з

однотумцями та обміном безцінним диригентсько-виконавським досвідом з колегами. Крім вже згаданих митців С. Людкевича, М. Колесси та В. Барвінського, диригент підтримував дружні стосунки з Г. Китасти́м та І. Багряним, з якими, як припускає О. Панченко, він міг познайомитися саме у Львові [16], а також з хоровим диригентом і музикознавцем В. Завітневичем. Один із співаків Хору ім. М. Леонтовича – Т. Кохно та його брат Валентин згадують у своїх спогадах Городовенка як особистість з тонкими, притаманними митцю рисами характеру: “... мав вроджену мудрість і почуття в пізнанні людини. Він з першого погляду міг непомильно схарактеризувати людину, але ніколи будь-кого не принизив. Не любив підлабузників, безхарактерних, хитрунів і дурисвітів. Я багато почерпнув від нього за два роки, співаючи під його диригентурою. Полюбив українську народну пісню, пізнав якість виконання співу та відрізнєння його від халтурної «творчості»” [11, с. 219], або ж “відчув, – його ніжність, чутливість та своєрідну особливість характеру, яка є притаманна митцям: артистам, композиторам та диригентам, з якими треба мати хист, терпіння та певну силу волі, щоб співпрацювати” [11, с. 209].

У зв’язку з небезпекою залишатися у Львові через зміну окупаційних влад, щоденними бомбардуваннями міста у липні 1944 р. хор змушений був виїхати з Галичини. Так, Городовенко емігрує до Німеччини, де наприкінці 1945 р. створює хор “Україна”, в якому було кілька співаків з колективу О. Кошиця. З ним він активно концертує, виконуючи українську класику, духовні твори Д. Бортнянського, О. Кошиця, К. Стеценка та народні пісні в опрацюваннях композиторів. Н. Городовенко мав мету – популяризувати в Західній Європі українське хорове мистецтво, як це робив у 20-х роках ХХ ст. О. Кошиць. У 1948 р. 64-річний диригент на запрошення УНО Канади виїздить до цієї країни, де створює хор “Україна”, яким керував майже п’ятнадцять років.

Висновки. Аналізуючи внесок Н. Городовенка в розвиток хорового мистецтва Львова і Галичини, варто брати до уваги високу оцінку майстерності диригента, яку дав С. Людкевич – авторитетний музикознавець того часу, сучасник маестро. Побувавши майже на всіх концертах цього колективу, він вважав, що “Хор імені Леонтовича має всі дані для того, щоб спеціально у нас в Галичині, відіграти історичну роль, тобто створити у нас школу та закріпити почуття й смак зразкового хорового мистецтва, вільного від усяких дилетантських манер, недотягнення, переборщення і т. п.... Для цього треба новому хорові дати змогу, бодай рік–два часу, присвятити систематичній, спокійній праці у напрямі технічно-мистецького удосконалення та посилення свого репертуару на усі вартні ділянки хорової літератури” [14, с. 626]. І хоча в тогочасній пресі бракує додаткових відомостей про безпосередній вплив Н. Городовенка на хорове мистецтво західного регіону, очевидним є те, що концертною діяльністю видатний диригент залишив помітний слід у хоровій культурі часів німецької окупації. Адже в цей період активними подвижниками хорової справи були І. Охримович, Є. Козак, О. Плешкевич, о. С. Сапрун, М. Колесса, Б. П’юрко, В. Осташевський, К. Цепенда.

Нетривале існування колективу ознаменувало своєрідний сплеск духовності і життєдайності на фоні малодинамічного й обмеженого суспільно-політичною ситуацією функціонування хорової культури. Виконавський стиль Хору ім. М. Леонтовича, як і всіх хорів під орудою Н. Городовенка, формувався на основі

української традиційної співочої культури. В інтерпретації творів для маестро важливим стає емоційно глибоке відтворення художньо-образного змісту творів, майстерне передавання окремих відтінків за збереження водночас цілісності загальної концепції хорового твору. Такі очевидні елементи вокально-хорової техніки, як інтонаційна узгодженість, злагодженість та фонічна врівноваженість хорових груп і партій, ритмічна синхронність, широка палітра динамічних градацій отримують довершеність у поетичності звучання та високій вокальній і сценічній культурі виконання. Репертуар, поповнений найкращими зразками української та світової класики, духовної хорової музики та перлини народного пісенно-хорового мистецтва, став важливим джерелом створення своєрідного виконавського стилю хорів митця.

Список використаної літератури та джерел

1. Василенко М. Визначний талант мистецтва. *Нова Україна*. 1944. № 7. 5 березня.
2. Геринович О. Пісня на чужині. *Вісті*. 1944. № 44. 2 листопада. С. 4.
3. Д. Н. Вечір української народної пісні. *До перемоги*. 1944. № 1. 6 січня. С. 6.
4. Д. Н. Новий концерт Хору ім. Леонтовича. *До перемоги*. 1944. № 9. 2 берез. С. 3.
5. Завітневич В. Нестор Городовенко. *Екран*. 1975. Ч. 81–82. С. 16–19.
6. Історія хорової капели “Думка”. URL: <http://www.dumkacapella.com.ua/history> (дата звернення: 15.07.2022).
7. Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі XX століття : монографія. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. 1164 с.
8. Ковальський Б. Життєвий шлях Нестора Городовенка. *Новий шлях*. 1964. 29 серпня.
9. Концерти української державної капели “Думка” [фотодокумент]. URL: <http://www.dumkacapella.com.ua/gallery> (дата звернення: 20.07.2022).
10. Концерт Хору ім. Леонтовича. *Вісті*. 1944. № 28. 13 липня. С. 3.
11. Кохно Валентин М. *З лебединської стежки – у далекий світ : спогади / упоряд. Тарас В. Кохно*. Київ : Кліо, 2024. 288 с.
12. Л. З пісню в гущу населення. *Львівські вісті*. 1944. № 118. 25 травня. С. 3.
13. Л. Концерт хору ім. Леонтовича. *Львівські вісті*. 1944. № 160. 13 липня. С. 3.
14. Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи : у 2 т. Т. 2. / упоряд., ред., вступ. стаття і прим. З. Штундер. Львів : Дивосвіт, 2000. 816 с.
15. Незабутнє враження. *Земля*. 1944. № 9. 12 листопада. С. 8.
16. Панченко О. Полтавська діаспора. Велика енциклопедія. Лохвиця, Полтавщина, Україна, Європа, Австралія, Америка... Українці, московити, євреї... Біографічні інформації, нариси, статті, рефлексії, есеї, довідки, листи. Гадяч : В-во “Гадяч”, 2021. 1424 с.
17. Турчак Л. Творча діяльність Нестора Городовенка в Україні та за кордоном. Питання культурології : зб. наук. праць. Київ : Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, 2021. № 37. С. 80–92.

18. Шибанов Г. Нестор Городовенко. Життя і творчість. Київ : Вид-во ім. Олени Теліги, 2001. 248 с.

References

1. Vasylenko, M. (1944). Vyznachnyj talant mystetstva [Outstanding artistic talent]. Nova Ukraina, 7. 5 berez. [in Ukrainian]
2. Gerynovych, O. (1944). Pisnia na chuzhyni [Song in a foreign land]. Visti, 44. 2 lystop., S. 4 [in Ukrainian].
3. D. N. (1944). Vechir ukrains'koi narodn'oi pisni [Evening of Ukrainian folk song]. Do peremohy, 1. 6 sichnia. S. 6 [in Ukrainian].
4. D. N. (1944). Novyj kontsert khoru im. Leontovycha [New concert of the Leontovych Choir]. Do peremohy. №9. 2 berez., 3 [in Ukrainian].
5. Zavitnevych, V. (1975). Nestor Horodovenko [Nestor Horodovenko]. Ekran. Ch. 81–82, 16–19 [in Ukrainian].
6. Istoriia khorovoi kapely “Dumka” [History of the Dumka Choir]. Retrieves from <http://www.dumkacapella.com.ua/history> (data zvernennia: 15.07.2022) [in Ukrainian].
7. Karas', H. (2012). Muzychna kul'tura ukrains'koi diaspori u svitovomu chasoprostori XX stolittia : monohrafiia [Musical cultural of the Ukrainian diaspora in the world space of the 20th century]. Ivano-Frankiv's'k : Tipovit [in Ukrainian].
8. Koval's'kyj, B. (1964). Zhyttievij shliakh Nestora Horodovenka [The life path of Nestor Horodovenko]. Novyj shliakh, 29 serp. [in Ukrainian].
9. Kontserty ukrains'koi derzhavnoi kapely “Dumka” [fotodokument] [Concerts of the Ukrainian State Choir “Dumka”]. URL: <http://www.dumkacapella.com.ua/gallery> (data zvernennia: 20.07.2022) [in Ukrainian].
10. Kontsert khoru im. Leontovycha. (1944). [Concert of the Leontovych Choir]. Visti, 28, 13 lyp., S. 3. [in Ukrainian].
11. Kokhno, Valentyn, M. (2024). Z lebedyns'koi stezhky – u dalekyj svit : spohady [From lebedynska trail to the distant world: memories] / uporiad. Taras V. Kokhno. Kyiv : Klio [in Ukrainian].
12. L. (1944). Z pisneiu v huschu naselennia [With a song in the thick of the population]. L'vivs'ki visti, 118. 25 travnia., 3 [in Ukrainian].
13. L. (1944). Kontsert khoru im. Leontovycha [Concert of the Leontovych Choir]. L'vivs'ki visti, 160, 13 lypnia., S. 3 [in Ukrainian].
14. Liudkevych, C. (2000). Doslidzhennia, statti, retsenzii, vystupy : u 2 t. [Reserches, articles, reviews, speeches] / uporiad., red., vst. statia i prym. Z. Shtunder. L'viv : Dyvosvit, 2 [in Ukrainian].
15. Nezabutnie vrazhennia (1944). [An unforgettable experience]. Zemlia, 9, 12 lystop., 8 [in Ukrainian].
16. Panchenko, O. (2021). Poltav's'ka diaspora. Velyka entsyklopediia. Lokhvytsia, Poltavschyna, Ukraina, Evropa, Avstraliia, Ameryka... Ukraintsi, moskovyty, ievrei... Biohrafichni informatsii, narysy, statti, refleksii, esei, dovidky, lysty [Poltava diaspora. Great encyclopedia]. Hadiach : Vud-vo “Hadiach” [in Ukrainian].
17. Turchak, L. (2021). Tvorchia diial'nist' Nestora Horodovenka v Ukraini ta za kordonom [Creative activities of Nestor Horodovenko in Ukraine and abroad]. Pytannia

kul'turolohiï : zb. Nauk. prats'. Kyiv : Kyiv, nats. un-t kul'tury i mystetstv, 37, 80–92 [in Ukrainian].

18. Shybanov, H. (2001). Nestor Horodovenko. Zhyttia i tvorchist' [Nestor Horodovenko. Life and art]. Kyiv : Vyd-vo im. Oleny Telihy [in Ukrainian].

CONDUCTOR NESTOR HORODOVENKO AND HIS ROLE IN THE DEVELOPMENT OF CHORAL ART IN LVIV (ON THE 140TH ANNIVERSARY OF THE ARTIST'S BIRTH)

Anastasiia PATER

*Ivan Franko Lviv National University,
Department of Musicology and Choral Art,
18 Valova Str., Lviv, Ukraine, 79008
e-mail: anastasiya.pater@lnu.edu.ua*

The article explores the Lviv period of conductor Nestor Horodovenko's artistic career (1943–1944), which left a significant mark on the choral culture of Lviv and the Galicia region. The study focuses on the transformations of Ukrainian choral art under the conditions of occupation and historical wartime challenges, as well as on Horodovenko's role as a carrier of the Kyiv choral tradition, who integrated national spirit with European interpretative standards.

The article highlights the circumstances and history of the establishment of the Mykola Leontovych Ukrainian National Choir in late 1943 under Horodovenko's leadership, the process of ensemble formation, its repertoire policy, and the nuances of vocal intonation across diverse choral genres. The analysis is conducted through the prism of archival sources and contemporary periodicals that emphasize the ensemble's discipline, unity, intonational precision, and dynamic range.

Lviv's role as a cultural landscape is reflected through the conductor's interaction with local artists and his interpretation of the choral works of Galician composers S. Liudkevych, F. Kolessa, and M. Kolessa. The presentation of masterpieces by Dnieper Ukraine composers – M. Lysenko, K. Stetsenko – alongside choral miniatures and folk song arrangements by V. Stupnytskyi, A. Hnatyshyn, and P. Kozytzkyi, influenced the formation of the conducting and performance styles of Lviv conductors of that era and their followers. The systematization of biographical facts, the analysis of Horodovenko's repertoire and conducting style, and the examination of the Kyiv choral school's influence provide a basis for outlining future research into the history of Ukrainian choral performance.

Keywords: conductor, choral art, Lviv, Nestor Horodovenko, Mykola Leontovych Ukrainian National Choir.

Стаття надійшла до редколегії 09.09.2025 р.

Прийнята до друку 24.11.2025 р.